

UNIVERSITATEA BABE -BOLYAI
CLUJ NAPOCA

FACULTATEA DE ISTORIE I FILOSOFIE

Femeia și represiunea:
Femeia în Gulagul românesc
Rezumatul tezei de doctorat

Coordonator:
Prof. dr. Toader Nicoar

Candidat:
Dranc Ilona-Diana

2013

CUPRINS

CUPRINS	3
I. INTRODUCERE.....	6
1. Surse și metodologie.....	18
2. Structura lucrării.....	21
3. Considerații generale despre specificul represiunii asupra femeilor	24
4. Feminism-Socialism-Comunism și aplicațiile sale în România	27
5. Diferențele de gen în analiza Gulagului românesc	31
II. ORIGINILE ȘI SURSELE GULAGULUI.....	35
1. Contextul istoric al instaurării regimului comunist în România.....	35
1.1. PCR până la 23 august 1944.....	35
1.2. Preluarea puterii în România	39
2. Securitatea – principalul organ represiv	49
3. Bazele legale ale represiunii	59
4. Valori ale represiunii	63
III. PRIMELE FAZE ALE DEZUMANIZĂRII: ARESTUL ȘI ANCHETA	71
1. Arestarea: între invitație politicoasă și răpire	71
2. O nouă lume : celulele de arest.....	82
3. Condițiile de viață specifice arestului.....	87
4. Instrumentarul grotesc al interogatoriilor	94
4.1. Violenta brut : procedeu de anchetare	98
4.2. Tortura psihologică : continuarea anchetelor în sufletul de inutele	108
4.2.1.Umilințele și insulte.....	117
4.2.2.Violul și violența sexuală	120
5. Metode de supraviețuire în timpul anchetelor	125
IV. GEOGRAFIA SPAȚIULUI PENITENCIAR ÎN GULAGUL ROMÂNESC	135
1. Sistemul penitenciar comunist în România – evoluție istorică	135
2. Gulagul femeilor – penitenciarele pentru de inute politice	140
2.1. Mîslea	141
2.2. Miercurea Ciuc	145
2.3. Dumbrăveni	147
2.4. Văcărești.....	148
2.5. Jilava.....	149

3. Lag re de munc – unit ile pentru de inute politice	152
3.1. Ferma Ro ie – Pipera.....	152
3.2. Atelierele de la Târg or	154
3.3. Arad.....	156
3.4 Canalul Dun re-Marea Neagr	157
VII. VIA A COTIDIAN ÎN GULAG : ABRUTIZAREA PRIN ANORMAL.....	161
1. Aglomerarea penitenciarelor	161
2. Lipsa igienei	163
3. Frigul	170
4. Foamea.....	173
5. Munca grea	181
6. Asisten a medical	184
7. Programul cotidian: între interdic ii i improvizatii	190
8. Regimul pedepselor	194
VI. MIJLOACE DE OPOZI IE I EVADARE ÎN GULAG.....	200
1. Evadarea prin munc	200
1.1. Munca pentru sine	202
1.2. Sarcini administrative.....	204
1.3. Munca pentru comunitate	206
2. Rezisten a prin cultur	209
2.1. Nara iunea – povestirea	209
2.2. Lec ii, cursuri, educa ie	211
2.3. Crea ia artistic	214
3. Men inerea feminit ii – tenta ia cochet riei	216
4. Comunicarea între celule – negarea interdic iei supreme.....	220
5. Spectacolele din Gulag – dep irea limitelor	223
6. Semnifica ia religiei.....	228
VII. RELA IILE INTERUMANE ÎN GULAG.....	233
1. Rela iile între de inu ii politici.....	233
1.1. Rela ii cu de inu ii politici b rba i.....	237
1.2. Lesbianismul penitenciar.....	238
2. Rela iile cu de inu ii de drept comun.....	239
3. Rela iile cu reprezentan ii penitenciarelor.....	242
3.1. Cine erau gardienii: provenien social	244

3.2. Cine erau gardienii: lipsa de educație.....	245
3.3. Cine erau gardienii: complexe de inferioritate	248
3.4. Cine erau gardienii: excepțiile de la regulă	250
VIII. CONCLUZII.....	254
BIBLIOGRAFIE	262
ANEXE.....	275

REZUMAT

Istoria recentă a spațiului central și est-european a fost marcată, în ultima jumătate a secolului XX, de ascensiunea unei ideologii pretins „inovatoare” – care a dat naștere, în contextul realității, unei dictaturi de o ferocitate puțin cunoscută acestor țări. Cea de-a doua conflagrație mondială a adus Occidentului libertatea de sub teroarea ideologiilor de factură totalitară (fascismul, național-socialismul, comunismul și, într-o oarecare măsură, naționalismul exacerbat), lăsând pradă zona centrală și de est a continentului aceluși necondiționat a „Colosului de la Răsărit” – Uniunea Sovietică. Sub presiunea influenței sovietice, dar mai ales a Armatei Roșii, în aceste state, apărute relativ recent pe scena internațională, comunismul s-a impus aproape de la sine, comunități autohtone beneficiind și de preioasa „experiență” a instaurării acestui regim în patria-mamă, URSS.

Această „acaparare” a puterii în tinerele state nu a adus numai adaptarea la cerințele ideologice ale comunismului și principiile guvernatoare ale acestuia, dar și apariția unui fenomen copleșitor prin intensitatea, dar și extinderea sa: represiunea oponenților politici. Pornind de la modelul sovietic – acolo unde Gulagul se impune încă de la nașterea noului stat bolșevic – în fiecare dintre aceste state apar și iau amploare „gulaguri locale” – utilizând, în cea mai mare parte, aceleași metode de exterminare caracteristice fenomenului de sorginte sovietică folosit ca model. Diferențele care apar (într-o oarecare măsură inevitabile, ținând cont de specificitatea națională și antecedentele democratice) nu sunt însă de neglijat, ele conturând o analiză mai precisă a experienței „gulagoviste” pentru fiecare din aceste țări, în parte. Astfel, particularizarea experienței de represiune pentru fiecare dintre statele aflate dincolo de Cortina de Fier prezintă o necesitate teoretică, dar și practic îndubitabilă nu doar pentru cei ce au trăit această perioadă, dar mai ales pentru cei ce și-au urmat – siliși și accepte o moțtenire pe care, în neștiință de fapt, nu o pot gestiona corespunzător.

În acest context particular, considerăm ca necesară o analiză focusată pe prezența femeilor în Gulagul românesc pentru a întregi imaginea unui infern ce a bântuit societatea românească și înainte, dar mai ales după 1989. Experiența feminină a Gulagului trebuie analizată pentru a putea integra, în toată complexitatea sa, fenomenul gulagovist în istoria națională. Studiarea Gulagului românesc, din perspectiva prezenței feminine, se impune ca o necesitate istorică pregnantă în condițiile trecerii țării la democrație după 1989; cunoașterea crimelor comunismului românesc apare, totodată, ca esențială pentru

„împ carea cu trecutul”: trecutul reprezintă o parte integrantă a prezentului, este baza pe care un viitor coerent poate fi construit.

Experiența feminină a Gulagului autohton nu reprezintă doar mutilarea sufletească a femeilor române, dar și înscrierea cadrului existențial specific pe coordonate dezumanizante: prezentul și viitorul nostru sunt sub auspiciul crimelor și vârșite de regimul comunist. Cunoașterea lor, dar mai ales repartizarea gradelor de vinovăție, constituie necesități actuale, fără de care societatea nu poate funcționa adecvat: scopul acestei lucrări nu este de a-i numi pe cei vinovați (direct sau indirect) de drama experienței comuniste, ci de a încerca o responsabilizare, în ansamblu, față de victimele evenimentelor istorice. Prezentarea condițiilor la care a fost redus omul în epoca regimului comunist nu este un reproș adresat ideologiei (marxiste, leniniste sau măcar staliniste – în măsura în care o astfel de ideologie poate fi acceptată ca atare), este mai degrabă o încercare de conștientizare (la nivel personal, cel puțin) a posibilității umane de a crea și recrea totul – de la cele mai involuate până la cele mai complexe forme.¹

O altă motivație a acestei abordări este legată de observarea numărului redus de lucrări dedicate temei de față. Cu excepția lucrării lui Graian Cormo, „Femei în infernul concentraționar din România (1945-1989)”, o lucrare care încearcă să sistematizeze drama femeii din România în detenție în perioada comunistă, nu există lucrări de sinteză asupra fenomenului gulagovist, așa cum a fost tratată aceasta de femei. Există desigur, numeroase lucrări care fac referire la experiența femeilor (lucrările Ruxandrei Cesereanu, în special), dar lucrări dedicate în întregime acestora sunt aproape inexistente. Și nu din cauza lipsei de material pentru documentare: există o serie de romane și autobiografii ale femeilor care au cunoscut Gulagul românesc, cele mai importante fiind prezentate și în lucrarea de față. Există, de asemenea, o serie de scurte interviuri cu supraviețuitoare ale Gulagului adunate în volume și care pot ajuta unui asemenea demers; la acestea se adaugă filmele sau emisiunile realizate pe acest temă. Toate aceste surse constituie surse valide pentru demararea unui astfel de proiect amplu, dar necesar pentru femeile din România, dar și pentru societatea românească.

O temă de tipul celei abordate în această lucrare necesită o bibliografie complexă, importantă cercetărilor anterioare întreprinse în acest domeniu constituind un aspect central: considerăm, astfel, drept esențială o prezentare sumară a ceea ce s-a scris pe acest subiect, mai ales în ultimii 20 de ani, după căderea regimului comunist. Materialele pe care

¹ Hannah Arendt, *Originile totalitarismului*, Editura Humanitas, București, 2006, p. 542-543.

le-am utilizat se regăsesc într-o varietate de forme: monografii, istorie oral, documente de-secretizate adunate în culegeri, memorii ale supravieuitoarelor, autobiografii, biografii, analize și articole, documente de arhiv. Desigur că fiecare dintre aceste lucrări prezintă o relevanță specială pentru lucrarea de față: baza o constituie memoriile supravieuitoarelor, biografiile și autobiografiile, dar și unele opere monografice, precum și colecțiile de documente adunate în lucrări colective de o certă valoare istoriografică.

Revoluția din 1989 a permis ca o parte semnificativă a supravieuitoarelor Gulagului să își poată prezenta amintirile din perioada represiunii, constituind măruri relevante despre respectiva perioadă. Memoriile efective ale foștilor de inuși politici contribuie la detalierea imaginii generale a Gulagului românesc; acestea sunt disponibile într-o varietate de forme: o parte însemnată dintre supravieuitoarele Gulagului românesc au ales să împărtășească predecesorilor amintirile din închisorile comuniste românești sub forma volumelor semi-biografice sau autobiografice, o altă parte au acceptat să prezinte realitățile detenției comuniste în articole și studii cu caracter autobiografic, editate în diverse reviste de gen (în special *Memoria, revista gândirii arestate*). După 2000, interesul pentru studierea comunismului și a detenției politice în Gulag s-a tradus în demararea unor ample proiecte de identificare a supravieuitoarelor și interviuarea lor, astfel încât lucrarea de față beneficiază și de interviuri de istorie oral, transpuse ulterior în formă scrisă. Sub semnătura editorialistică a lui Romulus Rusan, *Analele Sighet* adună scurte prezentări ale sistemului represiv comunist, așa cum au fost acestea prezentate la numeroasele simpozioane organizate la Sighetul Marmaiei. La toate aceste măruri ale supravieuitoarelor se adaugă și povestirile rudelor acestora, prezentând o relevanță mai redusă și un „acces” indirect la Gulagul românesc. Credem că lucrările pe care se bazează prezentul studiu prezintă, în sine, anumite deficiențe în ceea ce privește credibilitatea, acest aspect fiind evident mai ales în cazul memoriilor supravieuitoarelor Gulagului și autobiografiilor. Desigur că aceste lucrări reprezintă opere subiective și nu putem să nu luăm în considerare acest fapt atunci când le utilizăm: pot fi aduse numeroase critici privind o anumită „exagerare” a supravieuitoarelor și de aceea trebuie să fie tratate cu circumspecție. O astfel de observație ar putea părea cinică, însă considerăm utilă reiterarea ei în acest punct inițial al analizei; aceasta nu înseamnă că memoria supravieuitoarelor este în vreun fel „jignită”, ci doar realizarea faptului că lucrarea de față se ambiționează să aibă un caracter obiectiv și general. Desigur că aceste persoane au trecut prin experiențe profund ocante pentru psihicul omenesc, dar nu trebuie să scădem nici în capcana de a victimiza pe cei supuși represiunii, nici de a-i transforma în eroi ai rezistenței. De asemenea, trebuie să

inem cont de orientarea politic a acestor supravie uitori, mai ales atunci când ne confrunt m cu m rturii ale unor fo ti legionari, m rturii ce pot fi „corupte” de dispre ul fa de comunism al acestora i impregnate de un tip de na ionalism ce ar putea fi caracterizat drept exacerbant. De altfel, i al i autori au ales s trateze cel pu in cu rezervele ce le impune cercetarea istoric m rturile celor ce au trecut prin experien a Gulagului românesc.

Având în vedere faptul c orice tip de experien se bazeaz pe aparten a de gen, fiind deci nu doar influen ate, ci chiar determinate de acest tip de diferen e, putem observa o anumit tendin a a nara iunilor carcerale produse de prizoniere de a fi mai descriptive în ceea ce prive te rutina vie ii în deten ie, dar i caracterele personajelor implicate. De asemenea, femeile pot descrie cu mai mult deta are torturile la care sunt supuse, fiind mai deschise i în ceea ce prive te via a lor emo ional . Accentul este pus de cele mai multe ori pe semnifica ia rela iilor umane i a prieteniei, într-un sens mai larg.² De altfel, i Jill Massino sugereaz aceea i concluzie, atunci când afirm c nu e deloc surprinz tor s vedem cum femeile din închisoare se identific cu necesitatea de a men ine ordinea, de a domestici mediul ambient i a prelua sarcinile de îngrijire în spa iul penitenciar.³ A adar, prima impresie asupra experien ei de închisoare pentru prizonierele politice din Romnânia anilor '50-'60 este legat de semnifica iile profunde ale comunit ii penitenciare – v zut ca mijloc de p strare i împ rt ire a tradi iilor i ritualurilor, propagare a mediului familial în penitenciar, dar i ca mijloc de rezisten pasiv , vehiculând numeroase alte metode de evadare din „anormalul” i „absurdul” vie ii carcerale.

În completarea memorialisticii feminine de deten ie, lucrarea de fa a recurs la sistematizarea i analiza a unor resurse arhivistice de o semnifica ie deosebit ; avem în vedere în primul rând, accesul la fi ele matricole penitenciare ale fostelor de inute politice identificate pân în prezent, i centralizate în cadrul arhivelor digitalizate sau în curs de digitalizare ale Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului i Memoria Exilului Românesc. Am folosit, de asemenea, diverse rapoarte ale forurilor superioare comuniste privind propriile constat ri asupra func ion rii sistemului represiv, dar i dosarele care au privit marile cazuri politice instrumentate de regim. inem s preciz m înc de la început c lucrarea de fa nu se dore te a fi realizat o analiz complet a materialelor arhivistice

² Irina Sherbakova, „The Gulag in Memory” în *Memory and Totalitarianism*, ed. Luisa Passerini, Ed. Oxford University Press, New York, 1992, p. 113-114

³ Jill Massino, „Humanizing Imprisonment: Religion, Community and Gender Identity in the Narratives of Women Prisoners in Communist Romania” în *Condi ia femeii în România în secolul XX. Studii de caz*, coord. Ghizela Cosma, Liviu âr u, Ed. Presa Universitar Clujean , Cluj-Napoca, 2002, p. 182

existente și utilizabile în acest context, și considerăm chiar necesară extinderea studierii acestui tip de documente.

Diferite opere analitice asupra experienței represive românești aparute constituie alte puncte de plecare pentru lucrarea de față în încercarea de a realiza o analiză completă asupra Gulagului din punctul de vedere al experienței feminine. Analiza, mai degrabă literară, a Ruxandrei Cesereanu în lucrarea *Gulagul în conștiința românească: memorialistica și literatura închisorilor și lag-urilor comuniste: eseu de mentalitate* este una dintre puținele încercări de monografiere a subiectului și constituie o importantă sursă pentru studierea fenomenului, prezentând și avantajul unei bibliografii extrem de detaliate. În completare, trebuie să facem referire la impresionanta lucrare a lui Graian Cormo, *Femei în infernul concentraționar din România (1945-1989)* – care își propune să realizeze o prezentare tematică a detenției politice, cu accente pe diferențele de gen. În completarea analizelor specifice pe represiunea comunistă în România, am considerat necesară și abordarea unor opere analitice inspirate de alte sisteme represive pentru a stabili considerațiile generale asupra specificului represiunii politice contra femeilor.

Culegerile de documente prezintă importanță în măsura în care ajută cercetătorul să contureze o imagine „oficială” a ceea ce a reprezentat sistemul represiv comunist. Astfel de documente sunt disponibile, deși fostele Arhive ale organelor represive nu au fost complet deschise pentru cei interesați. Operele istorice care au studiat regimul comunist în general sunt utile pentru a realiza conexiunile necesare dintre viața în Gulag și deciziile politice de cel mai înalt nivel. De la Vladimir Tismăneanu și Dennis Deletant, o serie de alți autori de renume au realizat istorii ale comunismului românesc, în care Gulagul ocupă un loc important, deși nu esențial. Printre aceste lucrări, Raportul Final al Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România reprezintă o importantă bază teoretică, reunind istoria cu mărturisirile supraviețuitorilor și analiza sistemului comunist. Fiind, probabil, cea mai completă cercetare a regimului comunist românesc, beneficiind de accesul la o serie importantă de arhive, Raportul Final este asemenea unui rechizitoriu judecătoresc, structurat astfel încât crimele dictaturii comuniste să poată fi identificate cu ușurință și recunoscute ca atare.

Am utilizat, de asemenea, o serie de resurse on-line, considerate necesare realizării unui studiu complex asupra experienței feminine a detenției în Gulagul românesc. Am utilizat astfel filme inspirate de memorialistica de detenție, dar și reportaje și interviuri cu supraviețuitoare ale Gulagului. De asemenea, proiectul inițiat de Cicerone Ioanițoiu, sugestiv intitulat *Procesul comunismului* pune la dispoziția cercetătorului o serie de

materiale tematice, dar și o impresionant listă de nume a deținătorilor politici identificați fie pe baza arhivelor, fie pe baza amintirilor supraviețuitorilor.

În ceea ce privește abordările metodologice, am optat pentru aplicarea multidisciplinării prin însumarea metodelor științifice specifice mai multor domenii complementare. Am utilizat în primul rând analiza critică în raport cu textele și documentele studiate, pentru a putea surprinde specificitățile bibliografiei utilizate și a prezenta într-o manieră exhaustivă tema abordată. Analiza calitativă a bibliografiei a permis extragerea unor importante elemente structurale pentru teza de față. Completate de o contextualizare istorică prin metoda regresivă de analiză a situației anterioare, analizele de tip critic și calitativ au oferit principală bază lucrării. Am încercat de asemenea problematizarea documentelor de arhivă studiate, în acest sens selecția de fișe matricole penale din Anexe fiind reprezentativă. Având în vedere natura documentelor autobiografice studiate, am resimțit adesea necesitatea unei abordări de analiză a discursului, cu influențe din analiza literară și lingvistică a textului. Pentru a oferi o imagine de ansamblu a specificului represiunii contra femeilor în Gulagul românesc, am încercat și prezentarea unor caracteristici generale ale represiunii îndreptate împotriva femeilor, utilizând în acest sens analiza comparativă. Tot metoda comparativă a fost folosită atunci când experiența detenției feminine a fost problematizată în raport cu detenția politică a bărbaților. Mai puțin utilizate în lucrarea de față (având în vedere orientarea ei antropologică) au fost metodele cantitative, deși acestea au contribuit decisiv la selectarea și generalizarea ideilor prezentate.

Lucrarea de față a fost structurată în 7 capitole principale, fiecare dintre acestea având mai multe subcapitole, permițând astfel o evoluție a tezei de la general la specific. Organizarea acestei lucrări urmărește (sperăm) ideea unei sistematizări capabile să faciliteze nu doar lectura, dar și în alegerea fenomenelor supuse dezbaterii. Considerăm, deci, oportun prezentarea modului în care informația va fi repartizată pe capitole, precum și o scurtă descriere a cuprinsului acestora.

Primul capitol va fi unul introductiv, axat pe definirea unor aspecte inițiale importante pentru susținerea ipotezei de lucru. Pe lângă prezentarea temei și a tezei alese, se impune ca necesar și abordarea motivațiilor care ne-au determinat opțiunea în acest sens, dar și principalele surse bibliografice și metodele de cercetare utilizate în realizarea acestei lucrări. Capitolul introductiv este completat de o serie de considerații generale cu scopul de clarificați situația ipotezelor de lucru în cadrul cercetărilor în domeniu. Am considerat mai mult decât necesar, deci, o prezentare a condițiilor generale de represiune

asupra femeilor (chiar dac o parte din aceste considera ii fac referire la evenimente ce se situeaz , cronologic vorbind, dup Gulagul românesc). Am încercat, de asemenea, o problematizare de ordin general a rela iei extrem de complexe între socialism-feminism-comunism, dar i modul de manifestare al acestor rela ii în societatea româneasc . Dup teoretiz rile generale mai sus men ionate, am individualizat subiectul specific al tezei de fa : femeile din Gulagul românesc, prezentând considera iile despre aceasta i categoriile de de inute politice la care lucrarea de fa face referire.

Cel de-al II-lea capitol, **ORIGINILE SI SURSELE GULAGULUI** va începe prin prezentarea istoric a evenimentelor ce au dus la impunerea comunismului în România, analizând perioada 1944 – 1948 pentru redarea cu cât mai mult acurate e a acestui eveniment. Structurat în dou subcapitole, acest capitol va încerca s contextualizeze represiunea pornind de la „impoten a politic ” a unui regim ce a întreprins drumul anevoios al tranzi iei de la un sistem la altul într-o perioad de timp extrem de scurt . Ulterior vom aborda motiva iile de ordin politic i social care vor conduce la apari ia fenomenului Gulagului în condi iile instaur rii regimului de factur comunist în România. Vom începe cu descrierea evolu iei organelor îns rcinate cu represiunea în România c ci pentru a în elege aceste aparate de stat/partid, va fi necesar i analiza transform rilor prin care au trecut organele de represiune– modalit ile în care s-au adaptat la schimbare, au inovat tehnicile de lucru i s-au impus ca „bra ul înarmat” al partidului. Partea a doua a acestui capitol se va ocupa de prezentarea condi iilor arest rii celor supu i represiunii: existen a motivelor specifice pentru întemni area oponen ilor politici, organizarea represiunii în „valuri” i bazele legale ale acesteia, încercând s particulariz m toate acestea pe experien a feminin a deten iei.

Capitolul al III-lea , **PRIMELE FAZE ALE DEZUMANIZ RII: ARESTUL I ANCHETA** debuteaz cu prezentarea caracteristicilor arest rii care ocup un loc aparte în m sura în care vor putea contura particularizarea subiectului abordat. Ulterior, vom face referire la noua lume care se deschide pentru orice de inut politic o dat cu p r sirea libert ii i p trunderea în celulele de arest. Analiza spa iului calustrofobic în care se vor duce ulterior „luptele” anchetelor este unul dintre obiectivele principale ale capitolului al IV-lea. Ulterior, accentul va fi mutat pe prezentarea sistematizat a modalit ilor de anchetare specifice represiunii politice comuniste, dar i pe particularizarea detaliat a acestora pentru cazul re inutelor de gen feminin. Structurat pe dihotomia fizic/psihic, capitolul porne te de la prezentarea tipologiei vie ii în arest (c ci perioada arestului putea dura i ani), pentru a prezenta apoi inventarul plin de cruzime i inventivitate diabolic al

interogatoriilor comuniste, contabilizând atât procedeele de tortură fizică, cât și psihică. Vom aborda, de asemenea, mijloacele de supraviețuire specifice de inutele politice în timpul anchetelor comuniste.

Capitolul al IV-lea, intitulat **GEOGRAFIA SPAIULUI PENITENCIAR ÎN GULAGUL ROMÂNESC**, debutează cu prezentarea evoluției sistemului gulagovist și principalele transformări care au marcat nu doar existența Gulagului, dar mai ales persoanele de inute. Această prezentare istorică este necesară pentru a prezenta apoi principalele spații de detenție și muncă forțată rezervate de inutele politice. Prezentarea acestora are la bază atât faptele istorice documentate, cât și modul în care acestea au fost văzute și trăite de femeile din Gulagul românesc. Pentru completarea acestui capitol, punem la dispoziția celor interesați harta acestor spații penitenciare.

Capitolul al V-lea, **VIAA COTIDIANĂ ÎN GULAG : ABRUTIZAREA PRIN ANORMAL** tratează faptele existențiale de o certă importanță pentru ideologia comunistă: *viaa* – mai precis existența cotidiană a deinuților – și *munca* – presupus că reprezentând principalul mod de „reeducare” a condamnaților. În analiza acestor teme principale, capitolul abordează următoarele subteme: aglomerarea penitenciarelor, lipsa igienei, frigul, foamea, munca grea, asistența medicală, programul cotidian, regimul pedepselor. Toate aspectele menționate anterior vor fi tratate din perspectiva detenției feminine și ceea ce îi este specific acesteia.

Capitolul al VI-lea, **MIJLOACE DE OPOZIȚIE ȘI EVADARE ÎN GULAG** va dezbate principalele strategii de adaptare și supraviețuire, așa cum se regăsesc expuse în mărturiile de inuților eliberați și care au permis opoziția față de un sistem ce institua vdit depersonalizarea, dar și evadarea simbolică din infernul tehnicizat al Gulagului.

Capitolul al VII-lea, **RELĂȚIILE INTERUMANE ÎN GULAG** dezbate semnificația și sensul relațiilor dezvoltate în Gulag, fiind utilizate mai multe paliere care sunt definatorii pentru comunicarea interumană în Gulag: relațiile între deinuții politici (în special cu colegile de detenție, dar și cu deinuții politici b rba i), relațiile cu deinuții de drept comun (de ambele sexe) și relațiile dezvoltate cu reprezentanții administrației penitenciarelor (de la gardieni la comandanți). Ultima valență a relațiilor supuse dezbaterii este completată prin realizarea unui portret simbolic al gardianului din Gulagul românesc.

Capitolul al VIII-lea, **CONCLUZII**, se va axa pe prezentarea acelor specificități identificate pe parcursul acestei lucrări care pot fi considerate ca particularizând experiența feminină în Gulagul românesc atât în raport cu represiunea politică în general, cât și cu experiența b rba ilor în sistemul gulagovist autohton.

Un capitol de **ANEXE** va prezenta acele ilustrații, hărți sau documente pe care am considerat necesar ca cititorul să le studieze în mod personal pentru o mai bună înțelegere a tematicii abordate.

CUVINTE-CHEIE: Gulag românesc, represiune contra femeilor, experiența feminină a detenției, memorialistica feminină de detenție, sistem represiv.